

Oponentský posudek bakalářské práce Marie Němcové *Znaky pro stanice pražského metra: motivace a fundace*

Práce Marie Němcové je druhou verzí textu již obhajovaného (14. 6. t. r.), doporučeného k přepracování. V oponentském posudku bylo hodnoceno kladně, že autorka v dobře vedeném výzkumu shromáždila a technicky zpracovala bohatý, přínosný materiál od deseti rodilých mluvčích českého znakového jazyka (191 znaků pro stanice pražského metra). Posudek však hodnotil jako nedostatečný popis znaků, a zejm. jejich neústrojnou klasifikaci a chybějící analýzu a interpretaci. Konstatoval neprofesionální práci s odbornou literaturou, inkohherentnost teoretických partií, jejich nepropojenost s vlastním výzkumem a absenci jasného výkladu o klíčových pojmech práce. Též se pozastavil nad (dosud bezprecedentním) neuvedením grafické dokumentace v listinné podobě práce. Pozitivně nebyla hodnocena ani jazykově-stylová a formulační úroveň textu. Bakalářská předkládá novou podobu práce, v níž se snaží zohlednit (tyto i další) připomínky.

1) Teoreticko-metodologické uvedení do kontextu – práce s odbornou literaturou.

Autorka se snažila text zpřehlednit a zpřesnit, redukovány jsou některé nadbytečné části (a přidány jiné); stále ovšem chybí sjednocující gesto a nadhled; často je „převypravován“ obsah vybraných statí bez zřetele k vlastnímu výzkumu a usouvztažnění s celkem.

Je však třeba ocenit snahu, autorka se opravdu pokoušela text vylepšit; např. ze subkapitoly o hodonymech (s. 21) vypustila partie o situaci v rumunském znakovém jazyce, a naopak přidala pasáž velmi cennou z hlediska vlastního výzkumu – o motivaci názvů stanic pražského metra v češtině. Bohužel však dosti nešťastně: už svým umístěním (bylo by vhodné ji umístit třeba do samostatné kapitoly – s patřičným názvem), absencí kontextualizujícího komentáře či shrnutí (to zde i na jiných místech citelně chybí), neuvedením odkazu (odkud bylo přebráno?) je tato část textu natolik upozaděna, že si jí čtenář ani nemusí všimnout. Snad právě od ní by se ovšem mohla odvinout kontextualizace autorčina výzkum o téže skupině hodonym v českém znakovém jazyce, včetně srovnání ap. To je pouze jeden příklad za mnohé – má naznačit, že i v teoretických partiích má práce jistý potenciál, který však nebyl vždy využit. (Snad by bylo k zahlédnutí takovýchto souvislostí mohlo dojít, kdyby se s odevzdáním práce nebylo tolik spěchalo a text se nechal uzrát.)

V kapitole *Obohacování slovní zásoby v českém jazyce* zůstalo mnoho zkratů (mj. srov. již minule připomínané uvedení neadekvátní definice nikoli slovotvorného procesu, ale slovotvorby (s. 23). Je pozitivní, že jako subkapitola 3.1 bylo zařazeno samostatné pojednání o motivaci a fundaci; autorka reprodukuje relevantní zdroje (bohužel nezohledňuje podrobné, užitečné, moderně pojaté heslo Z. Hladké a I. Nebeské z NESČ – srov. <https://www.czechency.org/slovník/MOTIVACE>); avšak o adekvátním porozumění problému lze mít někdy pochybnosti. Na s. 24 se např. uvádí: „Jazykové jednotky mohou být motivovány i mimojazykově.“ Z toho plyne, že také nějak jinak – jazykově či vnitrojazykově? A má tento fenomén paralelu ve znakových jazycích? Domnívám se, že o možné paralele – ať již uvědomovaně, nebo ne – je řeč v následujícím odstavci posudku. (Podobných zkratů, nepřesností či nevyužitých příležitostí je ovšem v práci nepočítaně.)

Věřím autorce, že se jí nepodařilo nalézt reflexi inkriminované dvojice motivace – fundace (a zmínky o fundaci vůbec) v odborné literatuře o znakových jazycích (s. 25). Zadání je příliš náročné a v bakalářské práci mu podle mě nelze adekvátně dostat. Proto oceňuji, že se s ním v této verzi práce snažila autorka přece jen teoreticky vypořádat. Vymezuje v tomto ohledu (na s. 28) motivaci v užším a širším smyslu, ač si nejsem jista, zda této koncepci zcela rozumím – snad ji autorka vysvětlí blíže při obhajobě. Má otázka zní: lze motivaci „v širším smyslu“ usouvztažnit s pojetím motivace běžným i ve znakových jazycích, a též snad s tzv. motivací mimojazykovou, zatímco motivaci „v užším smyslu“ lze ztotožnit v podstatě s konverzí, případně i derivací – tedy, i s ohledem na znakové jazyky, jde o vztah „vnitrojazykový“, v podstatě založený na formě znaku? Je otázkou, nakolik nám takového pojetí (pokud výklad správně chápu) pomůže při práci s konkrétním materiálem – i o tom by mohla autorka u obhajoby pohovořit. (Ukazuje se stále, že rozsáhlejší, zejména teoretická práce chce své – čas, dlouhodobé promyšlení a zvažování.)

V subkapitole *Motivovanost ve znakovém jazyce* (s. 26) – spíš by možná bylo namísto „ve znakových jazycích“ – (a i jinde) se, zdá se mi, ztotožňují či směšují pojmy ikoničnost, motivace a motivovanost. Mohla by je při obhajobě autorka vysvětlit, příp. rozlišit jejich význam či okruh užití?

2) Práce se získanými znaky, jejich prezentace, analýza a interpretace. Je dobře, že v předložené verzi se autorka snaží o jednotnou podobu subkapitolek pojednávajících o znacích pro jednotlivé stanice metra. V úvodu je vždy stručně vyložena motivace českého názvu stanice (to je obohacením oproti minulé verzi), následují varianty znaku získané od respondentů: každý znak je slovně popsán (popisy jsou oproti první verzi přesnější a podrobnější). Poté následuje část nazvaná – podle mě málo vhodně – „Motivace“, kde je za dvojtečkou uveden název znakotvorného procesu, na jehož základě byl daný znak utvořen. (K motivaci se mnohdy opravdu nevztahuje.) Jde o názvy využitě pro označení kategorií, které pak autorka prezentuje v (nově přidané) kapitole 7. *Statistické zpracování dat* (s. 130–132) – k nim viz dále.

V subkapitolkách k jednotlivým znakům pro stanice metra jsou uváděny odkazy na znaky vystřižené z videonahrávek promluv jednotlivých respondentů, takže je možné je po jednom rozkliknout. Je to jistě vstřícnější ke čtenáři, než tomu bylo v minulé verzi práce; o přehledné slovníkové zpracování však nejde a (foto)grafický materiál v práci i nadále citelně chybí. Vznáším zde otázku na komisi i další kolegy z ÚJKN, zda je možné pokládat takovéto řešení ve studentských kvalifikačních pracích za možnou a přijatelnou variantu standardního grafického zpracování (uplatňovaného doposud jak v pracích obhajovaných na ÚJKN, tak v českých a zahraničních studiích o lingvistice znakových jazyků). Bez fotografií či ilustrací znaků je totiž listinná podoba práce víceméně bezcenná.

Za další, přetrvávající nedostatek práce pokládám nejasnosti co do kategorizace znaků a chaotické vymezení jednotlivých kategorií. I zde však (v 7. kapitole) autorka naprostou absencí analýzy a interpretace získaných dat alespoň minimalisticky „ošetřila“. Kategorie – srov. zde i v grafu na s. 132 – jsou ovšem i nadále disparátní a mnohdy se překrývající (mírně řečeno kombinace hrušek a jablek) a vymezené nejasně a zcela bez patřičného výkladu. Jen pro informaci a bez komentáře – jde o tyto kategorie: *smíšená motivace, překlad českého názvu, vizuálně motivovaný kalk, inicializace, neznámá motivace, vizuální motivace, metonymie, sémantický kalk, vyhláskování, kontrakční zkratka, derivace, zkracování pomocí vybraných hlásek, iniciálová zkratka.*

Ráda bych, kdyby autorka při obhajobě vysvětlila toto své konstatování ze závěru práce: „Z analýzy vyplývá, že nejvíce zastoupeným procesem obohacujícím znakovou zásobu v této skupině proprií je kombinace různých strategií“ (s. 135). Jde o totéž, co bylo v práci dosud (nepříliš jasně) označováno jako smíšená motivace?

3) Jazykově-stylová a formulační stránka práce, formální náležitosti a vstřícnost ke čtenáři. V mnohém byla – opět – práce vylepšena, formulační problémy ale někdy přetrvávají (vyjadřovací nepřesnosti, neobratnosti); upozornit je třeba na ne zcela zvládnuté „umění psátí odstavce“ (s. 28, s. 135 – závěrečný odstavec) a problémy slovosledné (s. 38 – poslední odstavec), zejm. tam, kde ztěžují čtení a případně i brání porozumění.

Grafické členění textu činí plynulému čtení též mnohde překážky – např. kapitoly by bylo vhodnější začínat vždy na nové straně; graf na s. 132 by neměl být ihned bez mezer následován textem o vnímání motivace respondenty; je to nepřehledné – jde o zcela jiné téma, které by mělo být ideálně vyčleněno samostatnou kapitolkou.

Co do přehlednosti práce (a vstřícnosti ke čtenáři) bych dále uvítala zejména vnitřní proodkazování v textu práce – když se např. mluví o klasifikátorech (ve shromážděném materiálu jde sice o okrajový, ale zajímavý jev), uvádějí se jako příklady znaky MALOSTRANSKÁ, LUŽINY aj., ale odkazy na příslušné stránky chybí.

Větší pozornost měla být věnována angličtině anglického abstraktu a také výstižnosti uváděných klíčových slov (chybí mezi nimi mj. *motivace*).

Marginálie: výzkumu byly podrobeny znaky pro **stanice**, nikoli **zastávky** pražského metra, jak se zde občas uvádí (zřejmě ve snaze neopakovat stále stejný výraz); v hromadné dopravě jde o *sui generis* termíny.

V mém výtisku práce chybí s. 108.

Závěrem: Lze konstatovat, že práce doznala některých pozitivních změn, aspoň nakolik to v krátkém čase od první obhajoby bylo možné. Teoretické pasáže nejsou mnohde ani nadále zpracovány uspokojivě a s hlubším porozuměním, autorka vždy nedokáže zvládnout logickou linii výkladu, uvádí někde irelevantní, někde naopak nedostatečné informace; nepojuje pokaždé výklad do patřičných kontextů. Text však přece jen vyhovuje potřebným kritériím lépe. Autorka se též pokusila podle svých aktuálních sil vypořádat s náročným teoretickým tématem motivace a fundace ve znakových jazycích. Přetrvávají nejasnosti i disparátnost v závěrečné kategorizaci znaků. I zde však autorka původní absenci analýzy a interpretace získaných dat aspoň poněkud zmírnila.

Nechci klást na bakalářskou práci přehnaně vysoká kritéria; na druhou stranu by každá kvalifikační práce měla dostát svému zadání (jež bylo v případě této práce snad příliš náročné) a dodržet jisté, ať psané či nepsané, standardy (v tomto případě uvádění grafické podoby znaků v listinné podobě práce). V tomto ohledu kladu příslušné otázky i komisi a členům ÚJKN.

Autorka dokázala shromáždit, zpracovat a (tak či onak) popsat celkem 191 znaků pro stanice pražského metra. To je pro bakalářskou práci jistě dostačující; a třebaže (zejm. v teoretických a poté interpretačních pasážích) jisté části zadání naplňuje poněkud problematicky a můžeme mít pochybnosti o dodržení standardů oboru (listinná podoba práce bez grafického znázornění znaků), to hlavní snad bylo splněno. Navíc tu nejde o „práci pro práci“ – databanka příslušných znaků je velmi užitečným praktickým výsledkem práce Marie

Němcové. (Nesměle podotýkám, že teoretická práce je dlouhodobá a zraje časem, a kdyby se snad tolik nespěchalo, výsledek mohl být lepší.)

Práci tedy nakonec doporučuji k bakalářské obhajobě, a pokud autorka ve svém vystoupení dokáže uspokojivě reagovat na položené otázky, navrhuji klasifikace stupněm **dobře**.

Doc. PhDr. Irena Vaňková, CSc., Ph.D.
Ústav jazyků a komunikace neslyšících
FF UK

V Praze 30. srpna 2018